

Poticanje čitateljskih navika u dječjim knjižnicama

Guštin, Ivona

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:095074>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-23**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Sveučilišni prijediplomski jednopredmetni studij Informatologija

Ivona Guštin

Poticanje čitateljskih navika u dječjim knjižnicama

Završni rad

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Ivana Martinović

Osijek, 2023.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Odsjek za informacijske znanosti
Sveučilišni prijediplomski jednopredmetni studij Informatologija

Ivona Guštin

Poticanje čitateljskih navika u dječjim knjižnicama

Završni rad

Društvene znanosti, polje informacijske i komunikacijske znanosti, grana
informacijski sustavi i informatologija

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Ivana Martinović

Osijek, 2023.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku 13. rujna 2023. g.

Ivona Guštin, 0122236403

Handwritten signature of Ivona Guštin in blue ink.

Sadržaj

1. UVOD	1
2. RANA I OBITELJSKA PISMENOST	2
2.1. RAZVOJ ČITANJA OD NAJRAMIJE DOBI	3
2.2. VRSTE I STRATEGIJE ČITANJA	5
3. POTICANJE DJECE NA ČITANJE	9
4. KOMPETENCIJE DJEČJEG KNJIŽNIČARA	12
5. KNJIŽNICE S DOBRIM PROGRAMIMA ČITANJA ZA DJECU U SVIJETU	14
6. POTICANJE ČITANJA U DJEČJIM KNJIŽNICAMA U HRVATSKOJ	15
7. ZAKLJUČAK	18
LITERATURA	19

SAŽETAK

Čitanje je, uz govor i pisanje, jedna od najvažnijih vještina koje je potrebno usvojiti da bi se ravnopravno sudjelovalo u društvu. U ovom će se radu govoriti o poticanju navika čitanja kod djece u dječjim knjižnicama i važnosti usvajanja tih navika već od najranije dobi. Čitanje podrazumijeva tumačenje i dekodiranje znakova te razumijevanje teksta i sadržaja. Potrebno je razviti primarne odnosno predčitalačke vještine koje se odnose na djetetovu svjesnost o pisanom jeziku, a koje predstavljaju preduvjete za daljnji razvoj čitanja kod djece. Čitanje se može smatrati jednim od važnijih procesa s obzirom da ujedinjuje sposobnosti percepcije, prepoznavanja i povezivanja pa je stoga potrebno poticati ga od najranije dobi ponajprije u obitelji, a potom u predškolskoj ustanovi, školi te knjižnici kroz radionice, programe čitanja i slične aktivnosti koje uključuju knjige, čitanje, razgovore itd. Roditelji imaju važnu ulogu u poticanju čitanja kod djece budući da svojim odnosom prema čitanju doprinose razvoju čitateljskih sposobnosti kod djeteta i upravo su oni prvi posrednici između knjige i djeteta. Susret sa slikovnicom za većinu djece predstavlja prvi susret s knjigom, a tako se stvaraju i pozitivna iskustva čitanja. Dječji su knjižničari isto tako jedni od onih koji imaju važnu ulogu u poticanju čitanja i stvaranju novih znanja svojim sposobnostima, znanjima i vještinama. Sve je više knjižnica koje se uključuju u programe poticanja čitanja kroz radionice, kvizove, suradnje s nastavnicima i knjižničarima te stvaraju inovativne ideje, nova poznanstva, a samim time educiraju roditelje jednako koliko i djecu te ih upoznaju s novim načinima poticanja djece na čitanje. Na primjerima dobre prakse u svijetu i Hrvatskoj vidljivo je kako sve više knjižnica provodi programe vezane za čitanje i samo poticanje istog, a koji su primijenjeni za određenu dob djeteta, sadržaj i razinu njihovih sposobnosti.

Ključne riječi: djeca, poticanje čitanja, dječje knjižnice, obiteljska pismenost

ABSTRACT

Reading, along with speaking and writing, is one of the most important skills that must be acquired to participate equally in society. This paper will talk about encouraging reading habits among children in children's libraries and the importance of adopting these habits from an early age. Reading implies interpreting and decoding signs and understanding text and content. It is necessary to develop primary or pre-reading skills related to the child's awareness of the written language, which are prerequisites for the further development of reading in children. Reading can be considered one of the most important processes, considering that it unites the abilities of perception, recognition, and connection, and therefore it is necessary to encourage it from an early age, primarily in the family, and then in preschool, school and the library through workshops, reading programs and similar activities that include books, reading, conversations, etc. Parents play an important role in encouraging children to read since their attitude towards reading contributes to the development of the child's reading skills, and they are the first mediators between the book and the child. For most children, the encounter with a picture book represents their first encounter with a book, and thus positive reading experiences are created. Children's librarians are also one of those who play an important role in encouraging reading and creating new knowledge with their abilities, knowledge, and skills. More and more libraries are getting involved in programs to encourage reading through workshops, quizzes, cooperation with teachers and librarians, and create innovative ideas, new acquaintances, and thus educate parents as much as children and introduce them to new ways of encouraging children to read. Examples of good practice in the world and Croatia show that more and more libraries are implementing programs related to reading and simply encouraging it, which are applied to a certain age of the child, content, and level of their abilities.

Key words: children, encouraging reading, children's libraries, family literacy

1. UVOD

Zbog višestrukih (razvojnih) koristi za dijete, čitanje je potrebno poticati od najranije dobi kako bi se s vremenom nadograđivalo i poboljšavalo. U svojim razvojnim fazama, čitanje je prilagođeno djetetovim individualnim sposobnostima pa važnu ulogu ima i odabir relevantne literature kao što su slikovnice, bajke i slično. Kako su djeca sve manje motivirana za čitanje zbog manjka koncentracije, pristupa knjigama ili nedostatka vještina, potrebno je više poticati programe čitanja, radionice i druge sadržaje koji ističu važnost čitanja. Za to su zaduženi roditelji, odgajatelji te kvalitetno obrazovani i stručni knjižničari u čijem se krugu čitateljska pismenost najprije počinje razvijati, a prijeko su potrebni učitelji i nastavnici koji kroz odgojno-obrazovni proces razvijaju naviku čitanja, i potiču intelektualni razvoja djeteta i razvoj njegovih kognitivnih sposobnosti.

Budući da je čitanje vještina koja se stječe i razvija od najranije dobi, dječje knjižnice su u tom slučaju svojevrsni centri razvoja čitanja u kojima se otvaraju vrata novim (čitalačkim) prilikama. Danas čitateljska pismenost predstavlja jednu od ključnih kompetencija za opstojnost u suvremenom društvu. Čitanje obogaćuje fond spoznaja (što uključuje i vokabular svakog pojedinca) te pospješuje obrazovanje na svim razinama. Za održavanje čitateljskih interesa potrebno je od najranije dobi birati odgovarajuću literaturu koja kod djeteta izaziva emocije i potiče znatiželju te je usklađena s njegovim sposobnostima i stvara pozitivnu sliku o čitanju.

Cilj je ovoga rada prikazati važnost poticanja čitanja kod djece, pri čemu se prikazuju različiti programi i aktivnosti kojima se pokušava motivirati djecu na čitanje. Stoga, rad je koncipiran na sljedeći način. U prvom poglavlju opisana je rana i obiteljska pismenost koja predstavlja podlogu za daljnji razvoj čitanja i čitateljskih sposobnosti kroz život djeteta.. U drugom poglavlju, posvećenom razvoju čitanja, opisana su znanja i vještine koje je potrebno razvijati kako bi čitanje unaprjeđivali i pristupili mu s razumijevanjem. Nadalje, u trećem poglavlju govori se o nekima od vrsta čitanja te strategijama, a koje su promjenjive s obzirom na napredak i razvoj društva. Od rođenja pa sve do početka obrazovnog procesa i dalje kroz život, čitalačke navike su dinamične pa je samim time potrebno poticati razvoj čitanja od najranije dobi što je opisano u četvrtom poglavlju ovoga rada. Značajnu ulogu u tome, osim roditelja i poticanja čitanja s njihove strane, ima suradnja knjižničara i nastavnika, odnosno drugih stručnjaka sa svrhom poticanja i naglašavanja njegove važnosti. Peto poglavlje posvećeno je kompetencijama „dječjih knjižničara“, pa se tako prikazuju (edukativni, primjereni i zabavni) programi i aktivnosti koje provode sa svrhom motivacije djece na čitanje. U šestom poglavlju prikazani su primjeri knjižnica s dobrim programima čitanja u svijetu, a nadalje i poticanje čitanja u dječjim knjižnicama u Hrvatskoj. Prikazani su programi koje

knjižnice provode u praksi, a koji uključuju roditelje i nastavnike. Time se ujedno poboljšava obrazovni proces, a isto tako, djecu se uključuje u nove aktivnosti u kojima se na edukativno-zabavan način stječu nova znanja za budućnost, a samim time i razvoj djeteta kroz različite aspekte.

2. RANA I OBITELJSKA PISMENOST

Rana pismenost predstavlja prirodni razvoj vještina koji se odvija kroz uživanje u čitanju knjigu, interakciju između roditelja i djece već od najranije dobi i kritičku ulogu pismenošću bogatih iskustava.¹ Proces čitanja određuje usvajanje rane pismenosti koja se odnosi na djetetove vještine i sposobnosti koje su potrebne kako bi dijete moglo ovladati čitanjem, a stječe ih u ranoj dobi života. Rana pismenost označava razinu pismenosti djeteta prije samog formalnog obrazovanja, a njezina je provjera moguća kroz formalne i neformalne načine uključujući materijale koji su utemeljeni na postupcima i tehnikama s određenim kriterijima kao što su npr. razvoj fonološke svjesnosti.² Važno je pružiti djeci snažno obrazovanje tijekom ranih godina života s obzirom da to dovodi do boljih rezultata tijekom akademskog obrazovanja, ali i boljeg uspjeha u čitanju kasnije.³

Samo čitanje predstavlja jedan od važnih oblika jezika uz govor, pisanje i slušanje.⁴ Pokreće sposobnost uočavanja, povezivanja i prepoznavanja te tumačenja znakova u svrhu shvaćanja poruke i njezina sadržaja, ideje, značenja ili smisla koji se prenose tekstem.⁵ Temelji za razvoj usmenog jezika i pismenosti počinju se postavljati od prvih mjeseci djetetova života sukladno djetetovim sposobnostima kroz čitanje slikovnica, tekstova i sl..⁶ Različiti su načini na koje se mogu prikazati riječi u pisanom obliku. Logografski sustav djeluje po principu da svaka riječ ima svoj simbol što ga ujedno čini vrlo složenim i zahtjevnim zbog velikog broja znakova koje sadržava. To je ujedno i jedan od najstarijih načina prikazivanja riječi u pisanom obliku. Drugi, suvremeni sustav koji je sljedbenik logografskog i nastaje na temelju usavršavanja istog, poznati je abecedni sustav korišten diljem svijeta. Karakterističan je po tome što mu je temelj glasovno, a ne slikovno načelo, odnosno, svaki pisani znak predstavlja glas ili skup glasova. Aktivnost čitanja u abecednom sustavu prolazi kroz nekoliko faza, a to su raščlamba riječi u glasove, učenje i

¹ American Library Association. URL: https://www.ala.org/united/products_services/booksforbabies/earlyliteracy (2023-09-11).

² Lenček, Mirjana; Užarević, Martina. Rana pismenost – vrijednost procjene // Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja 52, 2(2016), str. 43-44.

³ Family and Community Engagement Research Compendium - Early literacy, str. 13-14. URL: <https://teacher.scholastic.com/products/literacypartnerships/pdf/initiatives/EarlyLiteracy.pdf> (2023-09-04).

⁴ Kačić, Vanja. Čitanje // Varaždinski učitelj 5, 9(2022), str. 3.

⁵ Hrvatska enciklopedija - čitanje. URL: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=13429> (2023-07-19).

⁶ Family and Community Engagement Research Compendium - Early literacy, str. 14. URL: <https://teacher.scholastic.com/products/literacypartnerships/pdf/initiatives/EarlyLiteracy.pdf> (2023-09-04).

pronalaženje korespondencije između napisanog slova i pripadajućeg glasa što se odnosi na dešifriranje, povezivanje glasova u cjelovitu riječ, uočavanje značenja riječi, ponavljanje prethodnog procesa u sljedećoj riječi, uočavanje zajedničkog smisla prethodno i nove pridružene riječi. Nadalje, ponavljanje prethodnog procesa u pridruživanju sljedeće riječi, ponavljanje prethodnog procesa do posljednje riječi u rečenici, uočavanje smisla cjeline rečenice te usklađivanje smisla rečenice s cjelinom teksta.⁷ Još jedna od definicija čitanje predstavlja je kao pojam koji služi za dekodiranje napisanih slova odnosno teksta koji se pretvaraju u zvučne jezične znakove.⁸ Pisani izvori, odnosno materijali prvi su izvori za koje se dijete počinje zanimati u predškolskom razdoblju ili ranije. Čitanje se smatra nezamjenjivom vježbom u sklopu uporabe jezika iz razloga što pridonosi usavršavanju i razvoju ostalih jezičnih vještina u koje se ubrajaju vještina boljeg pisanja jer čitatelj tijekom čitanja promatra napisanu riječ, vještina boljeg slušanja jer čitatelj uči pažljivo pratiti napisan tekst te posljednje vještina razvijenijeg govora jer čitatelj usvaja i uči nove riječi, a uz to razvija vlastiti vokabular.⁹ Drugim riječima, čitanje je vještina nužna za opstanak i posljedica je kulturnog razvoja svakog pojedinca. Prilikom čitanja koristi se niz različitih kognitivnih sposobnosti od kojih svaka ima određenu ulogu u jednom dijelu ili aspektu čitanja. Svrha je procesa čitanja njegov završni dio koji se odnosi na otkrivanje značenja i smisla cjeline čiji je temeljni dio dešifriranje. Ono se u ovom smislu odnosi na ispravno uočavanje veze između grafema i fonema s obzirom da kriva percepcija u potpunosti mijenja smisao onoga što je napisano.¹⁰

2.1. RAZVOJ ČITANJA OD NAJRANIJE DOBI

Za učenje čitanja potrebno je razviti prethodne, primarne vještine kako bi cijeli proces čitanja bio jasniji i lakši za usvojiti. Čitanje je dio svakodnevice i jedan je od najsloženijih kognitivnih procesa koji potiče aktivaciju obje moždane polovice, ali i pamćenje, maštu, iskustvo, vizualizaciju, jezične i motoričke sposobnosti. Učenje procesa čitanja nadograđuje se u određenim fazama i provodi se postupno.¹¹ Nije moguće odrediti pravo vrijeme za početak čitanja djetetu, međutim, nikada nije prerano s obzirom da čitanje i zvuk glasa roditelja tijekom čitanja imaju pozitivan

⁷ Obradović, Mira. *Igrom do čitanja: igre i aktivnosti za razvijanje vještina čitanja*–Zagreb: Školska knjiga, 2002., str. 15-16.

⁸ Obradović, Mira. *Nav. dj.*, str. 15.

⁹ Kačić, Vanja. *Nav. dj.*, str. 3.

¹⁰ Obradović, Mira. *Nav. dj.*, str. 15-17.

¹¹ Ražman, Lea. *Razvoj čitateljske pismenosti, motivacije i tečnosti čitanja kod djece // Varaždinski učitelj obrazovanje* 6, 1(2023), str. 3.

učinak na dijete i njegovo kasnije napredovanje.¹² Poticanje čitanja kod djece od najranije dobi preporuča se zbog nekoliko bitnih razloga: značajno bolji akademski rezultati, smanjenje rizika za nastanak poteškoća u čitanju i pisanju te prepoznavanje potrebe za ranim djelovanjem u programima poticanja čitanja, njihova vrijednost i doprinos.¹³ Čitateljske se vještine i sposobnosti vezuju s razvojnim putem samog djeteta kao ljudske jedinice što se kasnije odnosi i na heterogenost kod oblikovanja razrednih odjela, socijalni razvoj učenika itd.¹⁴ Razvoju vještine čitanja prethodi razvoj tzv. „predčitalačkih vještina“ koje odražavaju svjesnost djeteta o pisanom jeziku kroz tri aspekta: funkciju pisanog jezika, tehničke karakteristike te procese i tehnike čitanja.¹⁵

Funkcija pisanog jezika odnosi se na proces u kojem dijete s dvije i tri godine života prepoznaje da netko čita ili piše i svjesno je da iz pisanog teksta proizlazi određena poruka te da se čitanjem ta poruka uoči i primi. S obzirom da djeca ne mogu zadržati pažnju predugo, potrebno je čitati im nekoliko puta dnevno u kraćim vremenskim rasponima i na taj način pokazati kako je čitanje doista zabavno. Čitanje naglas i postavljanje pitanja o pročitanoj također pomažu u razvijanju raznih vještina kod djeteta i razumijevanju pročitanoj.¹⁶ Nadalje, tehničke karakteristike pisma su one koje su karakteristične za četvrtu i petu godinu života, kada se javlja osvješćivanje razlika u slovi ma, razumijevanje interpunkcije, svijest o smjeru pisanja te usvajanje rječnika koji opisuje pismo i njegove karakteristike. Jedna od stvari koju je potrebno uočiti tijekom ovog procesa je da su riječi u pismu zasebne vizualne jedinice.¹⁷

Svijest o uporabi glasovne strukture riječi u čitanju javlja se najčešće između pete i šeste godine života. To uključuje uočavanje aliteracije, uživanje u rimi i rastavljanje riječi na glasove. Ova vrsta svijesti omogućuje djetetu da tijekom govora podijeli u foneme koji će odgovarati pisanim simbolima, odnosno slovima. U posljednjoj fazi grafo-foničkog znanja kod djece, između šeste i sedme godine života, pojavljuje se korespondencija između glasa i slova koje predstavlja dogovoreni znak za određeni znak. U ovoj su fazi djeca spremna za čitanje, a usvajanjem korespondencije slova i glasa poboljšava se predčitalačka vještina raščlambe riječi na glasove.¹⁸

¹² Family and Community Engagement Research Compendium - Early literacy, str. 14-15. URL: <https://teacher.scholastic.com/products/literacypartnerships/pdf/initiatives/EarlyLiteracy.pdf> (2023-09-04).

¹³ Lenček, Mirjana; Užarević, Martina. Rana pismenost – vrijednost procjene // Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja 52, 2(2016), str. 43.

¹⁴ Visinko, Karol. Čitanje, poučavanje i učenje. Zagreb: Školska knjiga, 2014., str. 51-52.

¹⁵ Obradović, Mira. Nav. dj., str. 21-23.

¹⁶ Sethy, Surendra. Promoting Reading Habits and The Role of Library // International Journal of Library and Information Studies 8, 1(2018), str. 369.

¹⁷ Obradović, Mira. Nav. dj., str. 21.

¹⁸ Isto. Str. 21-22-

Nakon usvajanja navedenih predčitalačkih vještina, slijedi primjena abecednih načela. Prije početka škole, između sedme i osme godine života, djeca uče kako izgledaju grafičke zamjene za svaki glas (slova), šifriranje i dešifriranje riječi uporabom slova. U ovom razdoblju usavršava se čitanje, a osim toga automatizira se abecedno načelo, prepoznaju velika i mala slova, pravopisno znanje i semantičko i sintaktično znanje. Već u osmoj i devetoj godini života djeca postupno mogu obratiti pozornost na smisao onoga što čitaju uočavajući smiješne, neobične, estetske, etičke, ali i međusobno suprotstavljene elemente sadržaja. Za razvoj predčitalačkih vještina potrebno je voditi brigu od rođenja pa najkasnije do djetetove treće godine.¹⁹ Na razvoj čitanja od rane dobi utječe i sama igra u kojoj se pojavljuje i jezična igra koja doprinosi kognitivnom razvitku djeteta i usvajanju prvog jezika. Čovjekov mozak nema unaprijed razvijenu strukturu koja omogućuje čitanje, zbog čega je potrebno poučavati čitanje kako bi se ta vještina savladala.²⁰

2.2. VRSTE I STRATEGIJE ČITANJA

Jedan od glavnih naglasaka stavlja se na razliku između čitanja iz vlastitog interesa i užitka u odnosu na čitanje radi neke spoznaje. Čitanje je moguće podijeliti od najjednostavnijeg, početnog čitanja, pa sve do onog složenijeg koje se odnosi na problemsko i kritičko čitanje, spoznajno i analitičko, stvaralačko i slično.²¹

Prvi obrazovni ciklus obilježen je tzv. početnim čitanjem koje je ključno za daljnji razvoj čitalačkih sposobnosti i vještina, a odnosi se konkretno na dekodiranje glasova/slova. Nakon faze početnog čitanja slijedi faza automatiziranog čitanja koje se postiže vježbanjem. Od početnog se čitanje razlikuje vještinama i tehnikom. Čitanje s razumijevanjem podrazumijeva dvije mogućnosti čitanja: čitanje naglas i/ili čitanje u sebi. Ono objedinjuje sve ono što vježbama činimo u razvijanju čitalačkih sposobnosti. Kod vještine čitanja neprekidno se upućuje na samostalno čitanje jer se želi postići uspješnost čitanja kod djeteta. Potrebno je zadovoljiti sljedeće faze čitanja:

- spoznajno čitanje kojim se otkrivaju nove spoznaje u tekstu, uključujući svoje iskustvo, mišljenje i osjećaje kojima razumijevamo objektivnu stvarnost,
- analitičko čitanje kojim se tekst raščlanjuje te putem izraza i sadržaja teksta pronalaze odgovori,
- sintetičko čitanje kojim se povezuje raščlanjeno,

¹⁹ Isto.

²⁰ Peti-Stantić, Anita. Razumijem što čitam. Zagreb: Naklada Ljevak, 2019., str. 427-428.

²¹ Visinko, Karol. Nav. dj., str. 74-75.

- problemsko čitanje kojim se zapažaju i izdvajaju problemi iz teksta,
- kritičko čitanje kojim se razvijaju kritička promišljanja sadržaju tijekom i nakon čitanja te
- stvaralačko čitanje koje omogućuje stvaralački odgovor na izraz i sadržaj teksta te sposobnost stvaranja novih tekstova u pisanom ili govornom obliku.²²

Tijekom obrazovnog procesa čitanje se konstantno nadograđuje pa tako učenici razvijaju interpretativno ili izražajno čitanje raznih književnih tekstova kao što lirski ili epski, a dramske tekstove poučavaju čitanjem po ulogama. Svako se čitanje razlikuje po svojim karakteristikama i procesima koje pojedinac doživljava prilikom čitanja, bilo da se radi o kritičkom vrednovanju sadržaja, uključivanju vlastitog iskustva tijekom čitanja, povezivanju sadržaja s prethodnim znanjem ili nekim drugim pročitanim sadržajem i slično, a ključna je karakteristika nadograđivanje vještina i sposobnosti čitanja tijekom odrastanja.²³

Govoreći o čitanju s razumijevanjem dovodi se u pitanje niz strategija koje na to utječu, od kojih je, uz vještine i načine postizanja razumijevanja teksta koji se čita, razumijevanje teksta u središtu čitanja. Ono je osnovni uvjet za učenje, analiziranje, tumačenje, pisanje i stvaranje. Strategije čitanja prema izvješću Mreže Eurydice su sljedeće:

- nadgledanje/provjera vlastitog razumijevanja pročitano,
- suradničko učenje,
- stvaranje vizualnih prezentacija,
- odgovaranje na pitanja,
- postavljanje pitanja,
- ustroj teksta,
- sažimanje dijelova teksta,
- primjena prethodnog znanja
- pregledavanje teksta,
- predviđanje o razvoju sadržaja teksta te
- prepoznavanje glavnih ideja iz pročitano.²⁴

Navedene strategije primjenjuju se prije i nakon čitanja, ali najčešće tijekom samog procesa čitanja. Neke od navedenih su jednostavnije i javljaju se kod djece već u ranoj dobi, kao npr. postavljanje pitanja (s obzirom da su djeca znatiželjna i zainteresirana za otkrivanje novog),

²² Visinko, Karol. Nav. dj., str. 76-78.

²³ Visinko, Karol. Nav. dj., str. 74-78.

²⁴ Visinko, Karol. Nav. dj., str. 94-96.

stvaranje vizualnih prezentacija (posebno kod čitanja slikovnica), a neke su strategije složenije i javljaju se s postupnim usavršavanjem čitanja i u primjerenj dobi djeteta, prepoznavanje ideja iz pročitanog, sažimanje dijelova teksta, odgovaranje na pitanja iz teksta koji je pročitan i drugo.²⁵

Primjena prethodnog znanja odnosi se na sve što imamo priliku vidjeti, čuti ili pročitati i povezati to s prethodnim znanjem koje je ključno za razumijevanje novoga. Prethodna znanja uključuju se prilikom čitanja u određenoj mjeri, bilo svjesno, polusvjesno ili nesvjesno, a ona često nadolaze spontano u određenom trenutku čitanja. U prethodna se znanja mogu uključiti i osobna iskustva i poznavanje kulture. Nadgledanje razumijevanja pri čitanju uključuje tri važne stavke: praćenje razumijevanja teksta koji se čita, postavljanje cilja odnosno postavljanje pitanja što se želi postići pročitanim tekstom i provjeravanje kojim se preispituju prethodne dvije stavke (postizanje cilja, razumijevanje teksta i otklanjanje mogućih smetnji prilikom čitanja).²⁶ Vrlo je važno uočiti moguće smetnje prilikom čitanja (npr. buka, prekidi u čitanju zbog neke druge aktivnosti i sl.) jer je tada potrebno vraćati se na dijelove teksta koji su već pročitan, ali ne s razumijevanjem. Osim smetnji, na nerazumijevanje teksta može utjecati i nepoznavanje nekih riječi kada je potrebno ponovno pročitati određeni dio teksta i pokušati izvući značenje riječi iz konteksta. Stvaranje vizualnih prezentacija povezano je s bilježenjem, odnosno vođenjem bilješki o pročitanome s obzirom da one služe za samokomuniciranje i govorenje o pročitanome, sažimanje i prepričavanje. Ovu je strategiju moguće predočiti na nekoliko različitih načina: stvaranjem umnih mapa, izradom shema, predstavljanjem pročitanog teksta u tablicama, kroz crteže i grafički prikaze, a sve u svrhu boljeg razumijevanja sadržaja teksta. Sljedeća strategija odgovaranja na pitanja odnosi se na postavljena pitanja koja će dati odgovor na pitanje je li tekst savladan ili ne. Potrebno je krenuti od jednostavnijih ka složenijim pitanjima kako bi se postupno obuhvatili svi odgovori.²⁷ Nadalje, izvođenje zaključka ili tumačenja dovodi do samostalnog postavljanja pitanja koje pojedinac oblikuje, a odnose se isto tako na pročitano. Tijekom čitanja teksta poželjno je napraviti tablicu u koju se mogu unijeti pitanja poput „O čemu...“, „Zašto je...“, „Zanima me...“, „Gdje sam o tome...“, „Tko je...“ itd. kako bi odgovori bili što precizniji. Slijedi strategija prepoznavanja glavnih ideja u kojoj je najvažnije tijekom interpretacije teksta odrediti ideju/glavnu misao teksta. Ustroj ili povezivanje različitih dijelova teksta važna je strategija budući da se odnosi na kompoziciju odnosno plan te olakšava razumijevanje slijeda događaja (prije-poslije, uzrok-posljedica). Ustroj, kao i bilježenje, služi u svrhe prepričavanja teksta i uspostavljanja logičkih veza između dijelova teksta. Nakon ustroja teksta slijedi dio sažimanja koji se smatra jednom od najtežih strategija za

²⁵ Isto, str. 94-96.

²⁶ Isto, str. 96-98.

²⁷ Isto, str. 98-101.

savladavanje. Ono se odnosi na skraćeni i što jednostavniji prikaz sadržaja teksta uz prikaz bitnih detalja, ali smanjen opseg teksta. Na sažimanju teksta potrebno je neprestano raditi i uvježbavati ovu tehniku, znati odabrati ključne riječi i razlikovati sažimanje od parafraziranja. Razlika između ta dva pojma je u tome što sažimanje uključuje sve bitne informacije iz teksta o kojem se nešto ukratko prepričava, a parafrazirati se može samo jedna misao iz teksta, određeni dio teksta ili cijeli tekst. Strategijom predviđanja pretpostavlja se očekivani slijed događaja na temelju naslova, motiva teksta i drugo, a iza nje slijedi pregledavanje teksta koje uključuje pregled sadržaja knjige, kazala, cjeline i fotografije pomoću kojih se dobiva uvid u ono o čemu knjiga govori.²⁸ Zadnja se strategija odnosi na suradničko učenje i pojavljuje se kao strategija poučavanja, učenja i čitanja. Prilikom suradničkog odnosa potiču se one vještine čitanja koje se tek trebaju razviti, ali isto tako nadograđuju se one koje pojedinac posjeduje. Ovakve vrste suradničkih odnosa omogućuju bolju aktivaciju prethodnog znanja, bolje razumijevanje sadržaja teksta, razvijanje samopouzdanja u čitanju i raspravljanju te nadopunjavanje prilikom izvođenja zaključka. Primjenom navedenih strategija znatno se poboljšava proces čitanja koji je potrebno vrednovati kao ključni aspekt cjeloživotnog učenja.²⁹

Primjenom jednostavne strategije čitanja u ranom poučavanju razvija se pet kognitivnih procesa koji su prisutni: kognicija koja se odnosi na spoznaju i prepoznavanje informacija iz teksta, pamćenje obuhvaća pohranu informacija i njihovo zadržavanje odnosno koliko će dugo ostati zapamćene, konvergentno mišljenje ili zaključivanje, divergentno mišljenje ili logičke, stvaralačke i kreativne ideje te kritičko mišljenje koje uključuje vrednovanje samog teksta. Primjenom ovih kognitivnih procesa uči se kako postavljati ciljeve i vrednovati svoj rad, a isto tako usavršava se proces čitanja, razumijevanje teksta i proširuje se vokabular.³⁰ Korištenjem više strategija povećava se i uspješnost čitanja. Prilikom upoznavanja sa strategijama čitanja važno je naglasiti koju se strategiju primjenjuje i čemu ona služi kako bi se jasno definirala njezina zadaća u čitalačkom procesu. Kada su određene strategije uspješno savladane, potrebno je nastaviti s njihovim osvješćivanjem.³¹

²⁸ Isto, str. 103-116.

²⁹ Isto, str. 116-117.

³⁰ Mlaker Šušek, Simona. Učenje čitanja i strategije u ranom poučavanju // *Život i škola* 65, 1-2(2019), str. 283.

³¹ Visinko, Karol. Nav. dj., str. 94-96.

3. POTICANJE DJECE NA ČITANJE

S obzirom na današnjicu u kojoj je sve veći porast tehnologije i digitalizacije, jedna je od najvažnijih potreba opismenjavanje djece od najranije dobi i stvaranje čitalačkih navika. Knjižnica je za mlade i djecu mjesto koje je korisno i ugodno, mjesto novih mogućnosti, komunikacije, igre, zabave i čitanja. S pojavom različitih uređaja, od televizije i video uređaja, do računala sa zabavnim i edukativnim programima, knjižnice postaju višenamjenske prostorije. Danas se uočavaju i prate potrebe korisnika i pokušavaju omogućiti što više informacija i izvora znanja jer je sve važnija postala brzina dostupnosti informacija.³² Kod djece treba „posijati“ sjeme znatiželje, zainteresirati ih i njihov susret s knjižnicom učiniti privlačnim provođenjem igrokaza, glumom, susretima sa spisateljima, nabavljanjem novih slikovnica i drugo. Važan je prvi susret školaraca s knjižnicom i prvi dojam koji će dobiti, zbog čega knjižničari često organiziraju kratke razgovore s djecom o omiljenim knjigama, kvizove ili to provedu kroz kratku priču ili crtani film.³³

IFLA-ine smjernice za knjižnične usluge za djecu od rođenja do 18 godina potiču, prije svega, razvoj knjižničnih usluga za djecu različitih sposobnosti i usmjeravaju se na dječje potrebe, prava na informacije, čitanje i pismenost. Glavni cilj je pomoći knjižnicama u stvaranju i implementaciji kvalitetnih usluga za djecu u današnjem digitalnom dobu te praćenje promjena u društvu kako bi knjižnice djelovale i ispunjavale zadaće u suvremenom društvu. Djecom se, prema Smjernicama, smatraju sve osobe do 18 godina starosti pa se stoga odnose na dobnu skupinu od rođenja do 18 godina kao što je definirano i u samom naslovu Smjernica.³⁴ Također, Smjernice se odnose na pružanje usluga i programa svim članovima zajednice bez obzira na spol, rasu, vjeroispovijest, socioekonomski status, kulturno podrijetlo i intelektualne ili fizičke sposobnosti djeteta. Dječje su knjižnice zamišljene na način da djeluju kao informacijsko, kulturno i obrazovno središte koje osigurava pristup informacijama, uslugama i programima namijenjenima djeci te koje obuhvaćaju sve potrebe djece u svrhu njihova obrazovanja, informiranja i osobnog razvoja.³⁵ Za povećanje kvalitete i lakoće usvajanja čitanja kod djece, pozornost treba usmjeriti i na odabir sredstava, prostor, osvjetljenje, položaj tijela i izbor tipa slova. Iako se takve stvari čine manje važnima,

³² Bučević-Sanvicenti, Lorenka. Uloga knjižničara u usvajanju znanja kod djece i mladeži // Glasnik Društva Slavonije i Baranje 4, 1-2(2000), str. 48-50.

³³ Radovečki, Ljiljana. O čitanju iz knjižničarskog kuta // Književnost i dijete: časopis za dječju književnost i književnost za mlade 3, 3(2014), str. 74-77.

³⁴ Isto tako, i prema čl. 2. UN Konvencije o pravima djeteta (Narodne novine – Međunarodni ugovori, broj 12/93, 20/97, 4/98, 13/98), djetetom se smatra osoba do 18 godina života. Usp. Hrabar, Dubravka. Uvod u prava djece. // Prava djece: multidisciplinarni pristup (drugo neizmijenjeno izdanje) / Hrabar, Dubravka. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu. 2021. Str. 26.

³⁵ IFLA-ine smjernice za knjižnične usluge za djecu do 18 godina, str. 1-4. URL: https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/libraries-for-children-and-ya/publications/ifla-guidelines-for-library-services-to-children_aged-0-18-hr.pdf (2023-07-19).

uvelike utječu na čitanje i odnos prema istom. Isto tako, čitanje ima veliku ulogu u potrazi za značenjem pa je upravo zbog toga potrebno stalno usavršavati tečnost čitanja što je često problem koji se javlja prilikom učenja čitanja.³⁶

Kako gradske i školske knjižnice, tako i dječje provode razne programe poticanja na čitanje kroz razne projekte, kvizove, radionice ili druge aktivnosti. Jedan od projekata koje knjižnice provode u suradnji sa školama je Nacionalni kviz za poticanje čitanja koji se održava u sklopu Mjeseca hrvatske knjige. Hrvatsko čitateljsko društvo osnovano je 2005. godine u svrhu poticanja na čitanje, opismenjavanja i razvijanja čitateljske kulture od strane knjižnica u Hrvatskoj. Okuplja znanstvenike i stručnjake iz ovog područja, nastavnike/učitelje, pedagoge, knjižničare, psihologe, pisce, nakladnike, defektologe, sveučilišne profesore te javne i kulturne djelatnike i sve druge zainteresirane.³⁷

Jedan od načina za poticanje čitanja su i suradnje učitelja i knjižničara. Kako bi se potaknulo čitanje, potrebno je i poželjno provoditi sljedeće aktivnosti: učestale posjete dječjim knjižnicama kako bi djeca stvorila naviku, organiziranje natjecanja i kvizova prilagođenih dječjoj dobi, učestaliji susreti s onima koji pišu npr. književnici, rad s djecom i na njihovu slobodnom izboru knjige, omogućavanje djeci primjerene literature (slikovnice, bajke, lektire i drugo) te omogućavanje cjelodnevnog rada knjižnice kako bi bila dostupna u bilo koje vrijeme.³⁸ Poticajno čitanje također se može provoditi putem čitanja slikovnica djetetu čime se razvija ljubav prema knjizi, ali i same govorne sposobnosti djeteta. Ono se ne odvija na način da knjižničar ili u nekim slučajevima roditelj koji sudjeluje u ovoj aktivnosti pasivno čita djetetu, već se nastoji stvoriti učinkovito zajedničko čitanje prilikom kojeg dijete komentira pročitano i vizualno predočavaju ono što čuju dajući imena slikama koje vide. Na početku, dijete neće biti sposobno prepričati sadržaj priče, ali s razvojem govora sve će se više razvijati i mogućnost samostalnog prepričavanja sadržaja priče. Prilikom čitanja slikovnice važno je potaknuti što više komunikacije s djetetom kako bi njegovo čitanje postupno doveli na višu razinu. Najvažnije su razine sljedeće:

1. postavljanje različitih pitanja kod kojih treba izbjegavati ona čiji su odgovori „da“ ili „ne“ jer se ona ne ubrajaju u tzv. poticajna pitanja,
2. obogaćivanje odgovora koje se odnosi na postavljane novog pitanja nakon danog odgovora na prvo postavljeno pitanje,

³⁶ Velički, Vladimira. Kako pomoći djetetu da nauči čitati i pisati // Dijete i društvo 6, 2(2005), str. 400-401.

³⁷ Visinko, Karol. Nav. dj., str. 142-143.

³⁸ Visinko, Karol. Nav. dj., str. 146-149.

3. ponavljanje odgovora uključuje ponavljanje djetetove izjave kako bi se dijete ohrabrilo i shvatilo da je odgovorilo ispravno,
4. pomaganje – dijete ne treba upozoravati na pogrešku, već ga uputiti na ispravan odgovor,
5. pohvala i ohrabivanje – zapažanja djetetovih komentara vezanih uz priču i davanje povratne informacije kao na primjer „Da, tako je“,
6. uvažavanje djetetova zanimanja odnosi se na prihvaćanje djetetove pozornosti i sudjelovanje u razgovoru te
7. vedrina i šala kojima se čitanje pokušava napraviti zabavnim kako bi se zadržao djetetov interes i kako bi se čitanje odvijalo poput igre s obzirom da se ne smije stvoriti strah od neuspjeha ili posramljenost.³⁹

Nakon zadovoljenih kriterija iz prethodnih razina, slijedi nešto složenija, uznapredovala razina u kojoj je dijete sposobno za duže i samostalnije iskaze. Postupci ove razine su sljedeći:

1. Postavljanje pitanja slobodnog odgovora gdje je potrebno usmjeriti se na pitanje na koje će dijete morati dati vlastiti komentar i svoje zapažanje. Na početku će odgovori biti nešto jednostavniji, ali svakako se treba pohvaliti i potkrijepiti dodatnim pitanjima,
2. Proširenje djetetova izričaja u kojemu je potrebno ponoviti djetetov odgovor uz poboljšanje rečenog ili dodavanje novog u odgovor,
3. Vedrina i šala. Kao što je spomenuto i u jednostavnoj razini, tako i u složenoj treba obratiti pažnju da čitanje bude zabavno i odvija se poput igre.⁴⁰

Poticanje djece na čitanje moguće je ostvariti razgovorom s djetetom o stvarima koje dijete vidi oko sebe, riječi, slova i sl. pri čemu se dijete potiče na pronalaženje novih riječi. Nadalje, potrebno je razgovarati s djetetom o pročitanom i motivirati ga da sam pokuša odgonetnuti što slijedi u priči, razjasniti glavne ideje i poruke priče te predstaviti omiljene dijelove priče.⁴¹

Djecu je također moguće potaknuti na čitanje razvojem posebnih čitanja u koja se moguće uključiti već tijekom formalnog obrazovanja, a najveću ulogu u samom poticanju i razvoju imaju knjižnice svojim pothvatima.

³⁹ Obradović, Mira. Nav. dj., str. 37-40.

⁴⁰ Isto, str. 37-40.

⁴¹ Libraries Ireland. URL: <https://www.librariesireland.ie/services/reading/supporting-childrens-reading> (2023-09-04).

4. KOMPETENCIJE DJEČJEG KNJIŽNIČARA

Vještine, znanja i sposobnosti djelatnika knjižnice vrlo su snažan poticaj za čitanje. Dječji je knjižničar osoba koja na odjelu knjižnice namijenjenom djeci osmišlja programe i predlaže knjige i literaturu primjerenu dječjoj dobi. Osim što sudjeluju u osmišljanju obrazovnih programa za djecu, organiziranju pričaonica i sl., neke od dodatnih dužnosti dječjih knjižničara su sljedeće: priprema knjižnične građe, pružanje referenci za djecu, izrada politike knjižnice, ocjenjivanje članova osoblja, promicanje korištenja knjižnice kao obrazovne ustanove, praćenje prostora namijenjenog djeci.⁴² Kroz njihovu stručnost i znanje potiču kod djece interes za čitanje, privlače nove korisnike i osmišljavaju plan i program provođenja predviđenih aktivnosti. Knjižničari kao stručno osoblje pokušavaju obuhvatiti sve aspekte u znanstvenom, tehničkom i gospodarskom programu, a isto tako doprinose i kulturnom obogaćivanju. Oni se smatraju posrednicima između knjige i potencijalnog čitatelja iz razloga što potiču čitanje od rane dobi kako bi djeca kasnije uživala u književnosti i pokušavaju usaditi takvo shvaćanje.⁴³ Uloga je „dječjeg knjižničara“ pomagati u ostvarivanju ciljeva i zadaćama škole i školske knjižnice, provoditi kampanje za promociju čitanja i dječje književnosti, pružati informacije i rješavati informacijske probleme te sudjelovati u izradi planova školskog programa. Jedna od njegovih glavnih zadaća je stvoriti ugodno i privlačno okruženje koje će biti dostupno svima i ostvariti dobar odnos s mladima i djecom te na taj način ujedno privući potencijalne korisnike.⁴⁴

Knjižničaru se pripisuje titula menadžera s obzirom da njegova uloga u današnje vrijeme sve više jača uključujući obveze, odgovornosti i mogućnosti koje treba pružiti djeci. Knjižničar se, u kontekstu menadžerske funkcije, definira kao osoba koja povezuje staro i novo, uvodi promjene, otvorena je za nove i drugačije ideje, inovativna i sposobna nastale situacije pretvoriti u mogućnosti prihvaćajući suradnju i pomoć. Osim toga, potrebno je da bude dobar predavač, sugovornik, rukovoditelj i, prije svega, profesionalan u svom poslu u kojem će znati primijeniti svoje vještine i reklamirati se te na taj način privući korisnike i stvoriti povjerenje kod istih.⁴⁵

Kompetencije „dječjih knjižničara“ moguće je svrstati u devet kategorija:

- poznavanje korisnika,

⁴² Indeed Career Guide. URL: <https://www.indeed.com/career-advice/finding-a-job/degree-to-be-children's-librarian> (2023-08-05).

⁴³ Bučević-Sanvicenti, Lorenka. Nav. dj., str. 47-48.

⁴⁴ UNESCO-v manifest za školske knjižnice. URL: <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/school-libraries-resource-centers/publications/school-library-manifesto-hr.pdf> (2023-07-19), str. 5-6.

⁴⁵ Kovačević, Dinka, Lasić-Lazić, Jadranka, Lovrinčević, Jasmina. Školska knjižnica – korak dalje. // Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2004., str. 149-150.

- vještine poslovanja i upravljanja,
- komunikacijske vještine,
- poznavanje materijala i izvora,
- pružanje korisničkih usluga,
- vještine planiranja, osmišljavanja i vođenja knjižničnih programa za djecu,
- vještine javnog zagovaranja,
- suradnja i umrežavanje,
- stručni razvoj te
- poznavanje i korištenje novih tehnologija.⁴⁶

Od dječjih knjižničara očekuje se da razumiju teoriju razvoja djece i da otklanjanjem prepreka pruže podršku djeci kada je riječ o društveno-ekonomskim okolnostima, jeziku, kulturi, rodnom identitetu, sposobnostima, seksualnoj orijentaciji i drugo. Vrlo je važno da dječji knjižničar prepozna suvremene kulture za djecu kao što su glazba, igre, filmovi, a prije svega književnost i obaveza praćenja knjižnične građe namijenjene djeci. Prilikom planiranja i osmišljavanja programa i aktivnosti za djecu potrebno je komunicirati s djecom i njihovim obiteljima te zajedničkim snagama raditi na ostvarenju ciljeva u skladu s prioritetima i mogućnostima knjižnice.⁴⁷

Edukacija roditelja postala je sastavni dio knjižničnih programa za djecu. Samim time, svi programi i usluge usmjereni djeci imaju zajednički cilj – preporučivanje literature i pružanje relevantnih informacija. Središnja komponenta programa i usluga za djecu je savjetovanje i individualna podrška u izboru literature. Knjižničari koriste svoje stručno znanje o knjižničnim zbirkama, općem razvoju djeteta i razumijevanju individualnih potreba svakog korisnika kako bi pružili preporuke djeci, roditeljima i učiteljima o odabiru knjiga. Oni su važna karika u lancu knjiga i djece, jer je savjetovanje o čitanju literature i promicanje kvalitetne literature osnovni dio njihovog posla. Izgradnja i održavanje zbirke knjiga temelj je većine programa i usluga koje dječje knjižnice nude, a promicanje čitanja je razlog njihovog postojanja. Stoga se od stručnog dječjeg knjižničara očekuje da zadovolji mnoge zahtjeve u vezi s literaturom i materijalima koje pruža. On mora posjedovati znanje i vještine za izgradnju kvalitetnih knjižničnih zbirki za djecu te

⁴⁶ Martinović, Ivana; Stričević, I. Kompetencije dječjih knjižničara: koliko poznaju literaturu za svoje korisnike // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 56, 3(2013), str. 70-71.

⁴⁷ IFLA-ine smjernice za knjižnične usluge za djecu do 18 godina. URL https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/libraries-for-children-and-ya/publications/ifla-guidelines-for-library-services-to-children_aged-0-18-hr.pdf (2023-07-19), str. 13-16.

osigurati raznoliku literaturu u tiskanom obliku, pristup audiovizualnom materijalu, mrežnim stranicama i drugim elektroničkim medijima, kao i drugim materijalima za djecu.⁴⁸

Važna je uloga knjižničara i u dijelu marketinga s obzirom da igraju ključnu ulogu kao snažni zagovornici knjižnica na nacionalnoj i regionalnoj razini upravljanja, dok dokazuju svoj utjecaj i vrijednost u jačanju vještina čitanja i pismenosti. Njihov fokus je usmjeren na zajednice u kojima djeluju, te imaju mogućnost uključiti djecu i mladež u promociju resursa i usluga knjižnica. U suvremenom društvu, čitanje i pismenost su ključne vještine za život, te je važno konstantno naglašavati njihov značaj. „Dječji knjižničari“ mogu primijeniti marketinške tehnike kako bi saznali potrebe korisnika i efikasno planirali kako na njih odgovoriti. Knjižnice trebaju promovirati svoje usluge i resurse djeci i lokalnoj zajednici. Knjižničari mogu potaknuti djecu i mladež na sudjelovanje u promociji knjižničnih usluga i resursa koji su im važni, kao i na volontiranje. Također je važno dosegnuti korisnike i uspostaviti s njima kontakt. Knjižnični djelatnici trebaju uložiti napor i kreativnost kako bi efikasno privukli skupine i pojedince koji tradicionalno ne koriste knjižnične usluge ili ne pokazuju interes za čitanje. „Dječji knjižničari“ trebaju biti proaktivni u kontaktiranju zajednice i ne čekati da oni koji nemaju pristup knjižničnim uslugama sami dođu u knjižnicu.⁴⁹

5. KNJIŽNICE S DOBRIM PROGRAMIMA ČITANJA ZA DJECU U SVIJETU

Knjižnice na međunarodnoj razini s dobrim programima poticanja čitanja ostvaruju jako dobre rezultate i privlače velik broj korisnika najranijih dobi. Jedna od zemalja s uspješnim programom poticanja djece na čitanje je Njemačka u kojoj je 2007. godine pokrenut program za bebe u Danskoj knjižnici u Flensburgu koji je inspiriran IFLA-inim smjernicama za dječje knjižnice. Program pod nazivom „Knjižnica za bebe“ provodi se svake srijede u trajanju od dva sata. Ovaj program pokrenut je iz razloga što u Njemačkoj majke s malom djecom ostaju kod kuće najmanje tri godine od djetetova rođenja pa je ovo uspješan način za razmjenu iskustava i informacija. Knjižnica je opremljena odgovarajućom opremom za bebe, a program se sastoji od kratkih prezentacija jednostavnih pjesmica, društvenih igara za najmlađe, glazbom na CD-ima za djecu i slično. Ovo

⁴⁸ Martinović, Ivana; Stričević, I. Nav. dj., str. 71-75.

⁴⁹ IFLA-ine smjernice za knjižnične usluge za djecu do 18 godina. URL https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/libraries-for-children-and-ya/publications/ifla-guidelines-for-library-services-to-children_aged-0-18-hr.pdf (2023-07-19), str. 19.

je odličan način da se djeca od rane dobi upoznaju s knjižnicom i prepoznaju knjižnicu kao mjesto razmjene informacija i centar razvijanja čitanja, ali i mjestom susreta sa svojim vršnjacima.⁵⁰

Druga knjižnica s dobrim programom čitanja za djecu je Dječja knjižnica „Barbican“ u Londonu. Knjižnica poziva sve uzraste na sudjelovanje u različitim aktivnostima, a osobito najmlađe. Programi su sljedeći: „Bookstart: Vrijeme je za priču“ program je u kojem se čita jedna od odabranih bajki, „Čitateljski klub dječjih brbljavica“ namijenjen djeci od pet godina života koji omogućuje stvaranje novih poznanstava i stjecanje doživotne navike čitanja, „Friday Monster Art Club“ program je primjeren uzrastu od tri do osam godina koji potiče kreativnost kod djece.⁵¹

Treći primjer programa je program koji se provodi unutar Mreže općinskih knjižnica Barcelone, u Kataloniji pod nazivom „Usluge za najmlađe čitatelje“. Odjeli su namijenjeni isključivo za bebe i djecu rane dobi s građom prilagođenom njihovom uzrastu i sposobnostima potičući interes za čitanje od najranije dobi. Nadalje, u Nizozemskoj je pokrenut program „Boekenpret“ za razvoj jezičnih vještina i poticanje čitanja. Program poziva sve slabije obrazovane roditelje, ali isto tako i imigrantske obitelji s djecom između rođenja i šeste godine života da djecu uključuju u aktivnosti razvijanja jezičnih vještina uz pomoć stručnog osoblja i djelatnika. Osim što se obrazuju djeca, tako se i roditelje uči čitanju naglas, čitanju slikovnica djeci, pjevanju pjesmica i slično. Svaki od navedenih programa ima jednak cilj – poticanje djece na čitanje od strane dječjih knjižnica i aktivnosti koje one provode kako bi se taj cilj ostvario.⁵²

6. POTICANJE ČITANJA U DJEČJIM KNJIŽNICAMA U HRVATSKOJ

Knjižnice imaju veliku ulogu u razvijanju kulture čitanja od najranije dobi. Prema Walter pet je zakona knjižnice:

1. knjižnice služe čitalačkim interesima i informacijskim potrebama sve djece izravno i putem usluga roditeljima i drugih odraslih osoba koje su u životu djece,
2. dječje knjižnice trebaju pružiti pravu knjigu ili informaciju za pravo dijete u pravo vrijeme na pravom mjestu,
3. dječje knjižnice zagovaraju pristup djece knjigama, informacijama, informacijskoj tehnologiji i idejama,

⁵⁰ IFLA smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi. Zagreb: Hrvatske knjižničarsko društvo, 2008., str. 32.

⁵¹ City od London. URL: <https://www.cityoflondon.gov.uk/> (2023-06-01).

⁵² IFLA smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2008., str. 27-30.

4. dječje knjižnice promoviraju pismenost djece u svim medijima te
5. dječje knjižnice promiču svoju tradiciju i stvaraju budućnost⁵³

Programi čitanja sve se više provode u gotovo svakoj knjižnici. Dijele se na programe namijenjene djeci, srednjem uzrastu ili osobama treće životne dobi. Jedan od primjera dobre prakse u Hrvatskoj je primjer Knjižnica Grada Zagreba - Knjižnica „Medveščak“. Pravo na pristup informacijama i pravo na pismenost treba biti dostupno svima i potrebno ga je osigurati korisnicima, počevši od najmlađih. U Knjižnici „Medveščak“ u Zagrebu od devedesetih godina prošlog stoljeća osmišljavaju se razni načini na koje bi se djeci osigurala prava navedena u UN Konvenciji o pravima djeteta.⁵⁴ Već je 1993. godine otvorena „Mala igraonica“ koja je bila namijenjena djeci do treće godine života i njihovim roditeljima. Knjižnica provodi razne programe čitanja i igraonice koje provode pedagoški obrazovani knjižničari u prostoru predviđenom za takve vrste aktivnosti i za dječju dob. Prostor nije namijenjen samo za djecu, već je prilagođen roditeljima, bakama i djedovima koji dovode djecu u prostore za čitanje. Tijekom čitanja se ostvaruje interakcija i međusobna komunikacija, djeca dobivaju odgovore na pitanja i provode vrijeme u ugodnom okruženju. Najviše se pažnje pridaje slikovnicama i potiče se da roditelji tijekom radionice čitaju kroz individualni ili skupni pristup.⁵⁵ Jedna od programa koja se provodi od 2006. godine u suradnji Knjižnice „Medveščak“ i Komisije za knjižnične usluge za djecu i mladež Hrvatskog knjižničarskog društva su stručni skupovi za knjižničare koji rade s djecom i mladima. Temelj stručnih skupova su predavanja koja na primjerima dobre prakse prikazuju aktualne ili problemske teme vezane uz područje dječjeg knjižničarstva. Skupovi su međunarodnog karaktera budući da uključuju predavače iz drugih zemalja (kao npr. Slovenija, Bosna i Hercegovina, Njemačka, Srbija ili neke druge zemlje koje imaju kvalitetne i dobro razvijene knjižnične usluge i programe). Jedan od skupova pod nazivom „Roditelji s bebama i malom djecom – dobro došli u knjižnicu“ za osnovni je cilj imao prikazati primjere dobre prakse nazvane „Tržište dobre prakse“. Izlaganja su održana od strane stručnjaka akademske zajednice. Neke od tema koje su predstavljene 2007. godine bile su „Važnost 'predškolskog čitanja' i kako ga možemo potaknuti“, „Knjižnica u funkciji jačanja roditeljskih kompetencija“ i tema „Dječja knjižnica kao partner u projektu, Rođeni za čitanje“. Svrha ovakvih skupova je pružiti podršku „dječjim knjižničarima“ u Hrvatskoj za daljnji rad koji se odnosi na provedbu knjižničnih usluga i programa za najmlađu skupinu korisnika knjižnice i za samo osmišljavanje programa i aktivnosti. Godine 2008. teme su bile orijentirane na

⁵³ Walter Virginia A. Usp. Librarianship Studies and Information Technology, str. 123.

⁵⁴ IFLA smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi. Zagreb: Hrvatske knjižničarsko društvo, 2008., str. 25-33.

⁵⁵ Isto.

poticanje čitanja kod djece pa je stoga Skup nosio naziv „Tko čita, ne skita!: programi za poticanje čitanja djece osnovnoškolske dobi“, a programi koji su provedeni u okviru skupa su „Kultura čitanja u procesu odrastanja“, „Kultura čitanja i pismenosti – pogled iz međunarodne perspektive“ te program „Knjižničarstvo za mlade u Sloveniji“ uz 12 primjera dobre prakse. Jedna od tema Skupova odnosila se na knjižnične programe za mlade pod nazivom „Tinejdžer u knjižnici. Upomoć!“ održana 2009. godine. Programi pod nazivom „Životni ciljevi adolescenata“, „Knjižnične usluge za mlade: zašto i zašto ne?“, „Odjel za mladež u narodnoj knjižnici: strategije osnivanja“ najviše su se odnosili na skupinu mladih u knjižnici kao jednu od najzahtjevnijih skupina čije potrebe knjižničar treba razumjeti također praćeno primjerima dobre prakse. Navedeni programi samo su neki od održanih, Skup svake godine uključuje razne programe vezane za aktualnu temu povezanu s korisnicima i knjižnicom te uslugama i programima koje pruža ili, s druge strane, izazovi s kojima se knjižnice susreću u današnjem dobu u kojem dominira tehnologija i digitalizacija i načini na koje se knjižnice protiv toga mogu „boriti“. Svaki je program potkrijepljen primjerima dobre prakse i stručnim izlagачima iz područja knjižničarstva.⁵⁶

Kao drugi primjer dobre prakse može se izdvojiti Narodna knjižnica i čitaonica „Petar Preradović“ u Bjelovaru koja potiče uključivanje djece u knjižnice od najranije dobi prvenstveno zbog psihofizičkog razvoja djeteta koji je vrlo važan za društvo djeteta, roditelje te ostale članove obitelji. Ovaj je program početno bio zamišljen kao eksperimentalni program s obzirom da nije bilo moguće procijeniti dugoročno stanje, međutim, u vrlo kratkom vremenskom razdoblju okupio se velik broj beba i male djece tako da su se sve više popunjavali termini i program je ubrzo reorganiziran. Ova Knjižnica provodi igraonicu koju okuplja djecu do 3 godine života koja imaju mogućnost uključiti se u bilo kojem trenutku i pohađati program koji je namijenjen za njihovu dob predvođen knjižničarom/knjižničarkom. Prostor okolo i unutar knjižnice u potpunosti je prilagođen djeci i njihovim potrebama, prostor za igraonicu odvojen je od dječjeg odjela knjižnice, a aktivnosti se prilagođavaju dobnim skupinama djece. Kao i Knjižnica „Medveščak“, i ova Knjižnica surađuje s roditeljima na način da pruža odabir slikovnice ili knjige prilagođen djetetu ili roditelju. Knjižnica održava tzv. „roditeljsku policu“ na kojoj su izdvojene knjige o odgoju, psihologiji, emocionalnom i zdravstvenom odgoju i ostala tematika vezana uz odgoj djece i zadovoljavanje njihovih potreba. Polica se redovito nadopunjuje prikladnim i novim naslovima. U Knjižnici se često održavaju organizirane radionice s djecom, druženja s roditeljima kao podrška i poticaj djetetovu radu u kojem sudjeluje prilikom sudjelovanja u radionicama i aktivnostima, a česti su i tematski susreti. Knjižnica broji sve više korisnika koje pokušava obučiti na korištenje

⁵⁶ Ille, Jagoda; Krpan, Ket; Štivić, Vjeruška. Nav. dj., str. 216-226.

knjiga i knjižnice i ukazuju vrijednost svoje ustanove kao jedne od primarnih za dolazak do informacija.⁵⁷ Knjižnica provodi program čitaonice kojim nastoji poticati čitanje među korisnicima i na taj način razvijati ljubav i interes prema čitanju i knjizi. Neki od programa koji se provode su „Peta u Dječjoj knjižnici“, „Čituljko u bolnici“, „Čituljko u gostima“, „Čituljčice“ i drugi.⁵⁸ Programi usmjereni na čitanje su „Teta, pročitaj i moju!“, program osmišljen od strane djece koji se provodi od 2015. godine, a odnosi se na čitanje slikovnice po vlastitom izboru djeteta. Program nastaje iz potrebe poticanja čitanja od najranije dobi i, s obzirom da uključuje razgovorno čitanje slikovnica u fazama izmjenjivanja razgovora o slikama i tekstu, utječe na razvoj govora, čitanja i pisanja, a kasnije i socio-emocionalnih vještina. Radionice čitanja su također raznovrsne i primjerene različitoj dobi djeteta te njegovim sposobnostima. U suradnji knjižničara i učitelja potiče se čitanje sljedećim radionicama: „Čitam sto na sat“, „Igramo se knjigom“, „S knjigom po svijetu“, „Zašto je važno znati čitati“ i brojne druge.⁵⁹

7. ZAKLJUČAK

Usvajanje čitalačkih navika kod djece od najranije dobi važno je jer je čitanja osnova za sve učenje i stjecanje znanja, ali za usvajanje navika čitanja iz užitka. Djecu je potrebno poticati na čitanje ponajprije u obitelji, ali i uključujući ih u razne aktivnosti i programe koji se provode u vrtićima, dječjim knjižnicama, školama i drugim ustanovama spremnim i voljnim sudjelovati u ovom procesu. Značajnu ulogu imaju, dakle, ponajprije roditelji koji svojim stavom prema čitanju prenose to isto i na dijete, a sve započinje čitanjem djetetu od najranije dobi kako bi ono steklo naviku čitanja iz užitka. Samim time sprječavaju se i moguće poteškoće u čitanju, pri čemu poticanje čitanja od najranije dobi donosi niz pozitivnih učinaka. S druge strane dječji knjižničari

svojim kompetencijama, znanjima i vještinama čitanje kod djece dovode na sasvim novu razinu i samim time stvaraju pozitivnu naviku čitanja iz vlastitog interesa. Drugim riječima, razvoj čitalačkih navika kod djece iziskuje interdisciplinarni pristup. Posebno se u tom smislu ističe činjenica da je čitanje, u najširem kontekstu, jedno od kulturnih prava djeteta zajamčeno UN Konvencijom o pravima djeteta pa je dužnost države osigurati odgovarajuće mehanizme za provedbu toga prava, što nedvojbeno uključuje i programe poticanje čitanja.

⁵⁷ Isto.

⁵⁸ Knjižnica Bjelovar. URL: <https://knjiznica-bjelovar.hr/za-djecu-i-mlade/citaonica/> (2023-07-19).

⁵⁹ Knjižnica Bjelovar. URL: <https://knjiznica-bjelovar.hr/> (2023-06-05).

Kako bi se ostvarili pozitivni rezultati, potrebno je krenuti od najranije dobi, vodeći računa o sadržaju i načinu na koji se djetetu čita te primjerenosti djetetove dobi. Nadalje, postupno se razvijaju različite vrste čitanja, od najjednostavnijih ka složenijima usvajanjem odgovarajućih znanja i vještina. Na primjerima dobre prakse prikazani su konkretni programi koji se provode u nekim knjižnicama u svijetu i Hrvatskoj, a koji su ključni za poticanje djece na čitanje. Sadržajno, ovi programi pružaju mogućnost djetetova sveobuhvatnog razvoja. Jedna je od ključnih prednosti čitanja i razvoja čitalačkih navika razvoj vokabulara koji djetetu omogućuje kritičko promišljanje o pojavama oko njega, kao i argumentirano potkrjepljivanje ideja i misli. Programi čitanja s djecom, koji uključuju roditelje i druge važne osobe u djetetovu životu, kao što su nastavnici, omogućuje njihovo međusobno povezivanje, stvaranje snažnije privrženosti te poticajno okruženje u kojem dijete ima podršku u postizanju (čitalačkih) ciljeva. Iz ovoga proizlazi da je za poticanje djece na čitanje potrebno uvesti što više programa vezanih za ovu temu u knjižnicama, ali i drugim ustanovama. Uz to, osvijestiti prije svega roditelje koji su „pokretači“ čitanja kod djece od njihove najranije dobi i oni koji im usađuju vrijednost i odnos prema čitanju.

LITERATURA

1. American Library Association. URL: https://www.ala.org/united/products_services/booksforbabies/earlyliteracy.
2. Bučević-Sanvicenti, Lorenka. Uloga knjižničara u usvajanju znanja kod djece i mladeži // Glasnik Društva Slavonije i Baranje 4, 1-2(2000), str. 47-57.
3. City of London. URL: <https://www.cityoflondon.gov.uk/>.
4. Family and Community Engagement Research Compendium - Early literacy, str. 14-15. URL: <https://teacher.scholastic.com/products/literacypartnerships/pdf/initiatives/EarlyLiteracy.pdf>.

5. Hrvatska enciklopedija - čitanje. URL: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=13429>
6. IFLA smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu rane dobi. Zagreb: Hrvatske knjižničarsko društvo, 2008.
7. IFLA-ine smjernice za knjižnične usluge za djecu do 18 godina. URL https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/libraries-for-children-and-ya/publications/ifla-guidelines-for-library-services-to-children_aged-0-18-hr.pdf.
8. Ille, Jagoda; Krpan, Ket; Štivić, Vjeruška. Stručni skupovi za dječje knjižničare kao način stjecanja kompetencija // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 64, 2(2021), str. 211-232.
9. Indeed Career Guide. URL: <https://www.indeed.com/career-advice/finding-a-job/degree-to-be-children's-librarian>.
10. Kačić, Vanja. Čitanje // Varaždinski učitelj 5, 9(2022). str. 134-145.
11. Knjižnica Bjelovar. URL: <https://knjiznica-bjelovar.hr/za-djecu-i-mlade/citaonica/>.
12. Kovačević, Dinka, Lasić-Lazić, Jadranka, Lovrinčević, Jasmina. Školska knjižnica – korak dalje. // Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2004.
13. Lenček, Mirjana; Užarević, Martina. Rana pismenost – vrijednost procjene // Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja 52, 2(2016), str. 42-59.
14. Libraries Ireland. URL: <https://www.librariesireland.ie/services/reading/supporting-childrens-reading>.
15. Martinović, Ivana; Stričević, I. Kompetencije dječjih knjižničara: koliko poznaju literaturu za svoje korisnike // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 56, 3(2013), str. 67-90.
16. Mlaker Šušek, Simona. Učenje čitanja i strategije u ranom poučavanju // Život i škola 65, 1-2(2019), str. 281-290.
17. Obradović, Mira. Igrom do čitanja: igre i aktivnosti za razvijanje vještina čitanja (3. dopunjeno izdanje). Zagreb: Školska knjiga, 2002.
18. Peti-Stantić, Anita. Razumijem što čitam. Zagreb: Naklada Ljevak, 2019.
19. Radovečki, Ljiljana. O čitanju iz knjižničarskog kuta // Književnost i dijete: časopis za dječju književnost i književnost za mlade 3, 3(2014).
20. Ražman, Lea. Razvoj čitateljske pismenosti, motivacije i tečnosti čitanja kod djece // Varaždinski učitelj obrazovanje 6, 1(2023), str. 231-236.
21. Sethy, Surendra. Promoting Reading Habits and The Role of Library // International Journal of Library and Information Studies 8, 1(2018), str. 367-375.

22. UNESCO-v manifest za školske knjižnice. URL: <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/school-libraries-resource-centers/publications/school-library-manifesto-hr.pdf>.
23. Velički, Vladimira. Kako pomoći djetetu da nauči čitati i pisati // Dijete i društvo 6, 2(2005), str. 400-401.
24. Visinko, Karol. Čitanje, poučavanje i učenje. Zagreb: Školska knjiga, 2014.
25. Walter Virginia A. Children and Libraries. Chicago: American Library Association, 2000.